

Біля класної дошки

Ігор КОЛЯДА, Володимир МИЛЬКО.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО
УРОКУ НА ТЕМУ: ВСТУП. УКРАЇНА
У 1900—1921 рр. (ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 10 КЛАС)

Олександр ГІСЕМ,
Олександр МАРТИНЮК.
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (10 КЛАС)

Ігор КОЛЯДА,
канд. іст. наук,
Володимир МИЛЬКО
(м. Київ)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО УРОКУ НА ТЕМУ: ВСТУП. УКРАЇНА У 1900—1921 рр. (ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 10 КЛАС)

Тема уроку: Вступ. Україна у 1900—1921 рр.

Мета: сформувати уявлення про загальні особливості охарактеризувати особливості соціально-економічного розвитку Наддніпрянської України у складі Російської імперії на початку ХХ ст.

Цільові завдання:

- охарактеризувати основні тенденції та особливості розвитку України 1900—1921 рр.;
- визначити основні зміни у політичному, економічному та духовному і повсякденному житті українського народу на початку ХХ ст.;
- розкрити зміст понять *індустріальне суспільство, модернізація, національно-демократична революція* тощо;
- використовуючи карту, сформувати просторові компетентності про Україну 1900—1921 рр.;
- на основі сформованого уміння працювати з підручником, користуючись хрестоматією, енциклопедичними довідниками, книгою для читання розвивати уміння аналізувати першоджерела, узагальнювати, аргументувати свій погляд на поставлену проблему.

Очікуваний результат.

Після уроку учні зможуть:

- працювати з запропонованим варіантом структури розкриття навчального матеріалу підручником;
- уявляти хронологічні межі пропонованого періоду та зіставляти події з історії України зі світовими подіями;

— розуміти та використовувати історичні терміни та поняття.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

І. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Вчитель у ході вступної бесіди, пропонуючи учням відповісти на запитання, актуалізує знання учнів з минулого навчального року, зосереджуючись на ключових історичних процесах, які відбувались в Україні наприкінці ХVІІІ — у ХІХ ст.:

— *У чому полягали особливості регіонального поділу українських земель наприкінці ХVІІІ ст.*

Наприкінці ХVІІІ ст. територія України входила до складу Російської та Австрійської, Османської імперій. Українська етнічна територія становила у першій половині ХІХ ст. до 700 тис. кв. км. До складу Російської імперії входило 85% території — Правобережна Україна, Лівобережна Україна, Слобожанщина та Південна (Степова) Україна, а до складу Австрійської — 15%: Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття, частини Придунав'я, Бессарабії.

— *Які особливості імперської колонізаційної політики ви можете виділити в Україні у ХІХ ст.?*

Колонізаційну політику щодо українських земель проводили обидва імперські уряди. Так, внутрішня політика імперій була спрямована на встановлення контролю над усіма сферами існування українського суспільства. Імперське законодавство змінювало землекористування, діяльність

місцевих адміністрацій, становище станів. Особливістю здійснення цієї політики було те, що цивільна влада, опираючись на військову силу, утверджувала тим самим військово-феодалний деспотизм.

— Якою була головна особливість промислового розвитку України у XIX ст.?

Розвиток промисловості в Україні першої половини XIX ст. проходив в умовах промислового перевороту, який розпочався в європейських країнах на початку XIX ст. Його наслідком на середину XIX ст. стало утвердження фабрично-заводського виробництва у металообробній, текстильній, тютюновій, складувній, паперовій та інших галузях.

Одним з яскравих показників промислового піднесення в Україні у першій половині XIX ст. стало кількісне зростання промислових підприємств.

Особливістю було більш ранні терміни його початку та завершення у Наддніпрянській Україні, ніж у Західній Україні.

— Які зміни у соціальній структурі були обумовлені початком промислового перевороту?

Перехід до фабрично-заводського виробництва привів до соціальних змін в українському суспільстві — появи нових соціальних верств: підприємців та вільнонайманих працівників, до зростання населення міст, яке в різних регіонах України збільшилося в 2–4 рази.

— Охарактеризуйте найбільш характерні риси розвитку сільського господарства у першій половині XIX ст.

Сільське господарство першої половини XIX ст. розвивалось екстенсивним шляхом за рахунок розширення посівних площ, посилення відробої ренти. Нові явища в його розвитку (спеціалізація районів, поширення оренди, зростання частки збанкрутілих поміщицьких господарств, запровадження нової техніки, подальша товаришація сільськогосподарського виробництва) свідчили про занепад феодально-кріпосницької системи господарювання і наростання її кризового стану, утвердження капіталістичних засад.

— Визначте особливості сільськогосподарського розвитку України у другій половині XIX ст.

У сільському господарстві у другій половині XIX ст., долаючи залишки кріпосництва, поступово утверджується капіталістичний спосіб виробництва. Важливе значення для утвердження нових економічних відносин на селі мали ліквідація особистої залежності селян від поміщиків, що створювало ринок дешевої вільнонайманої робочої сили, а також скорочення поміщицького землеволодіння.

У пореформену добу чимало поміщицьких гос-

подарств не витримували конкуренції, поступово розорювались і продавали свої землі купцям, селянам, духівництву і міщанам. Поступово земля ставала товаром.

— Які зміни у розвитку українського національного руху відбувалися на кінець XIX ст.?

Культурницька діяльність не могла вдовольнити молоде покоління діячів українського руху 90-х рр. XIX ст. Наддніпрянської України. Відсутність власної чіткої політичної програми на тлі успіхів українського руху в Галичині (зокрема, утворення перших політичних партій) та політичної активності численних соціалістичних російських нелегальних організацій боляче вражали їхні амбіції. І саме завдяки діяльності молодого покоління з ідеологічно й організаційно невизначеного «українофільського руху» постали перші українські партії Наддніпрянщини з чіткими політичними автономістичними вимогами.

Отже, на початок XX ст. українські землі вступають в індустріальну стадію свого економічного розвитку, у них завершується процес формування соціальних верств індустріального суспільства з наростанням соціальної диференціації у суспільстві, національний рух вирізняється своєю подальшою політизацією. До яких наслідків призвели ці зміни ми і маємо познайомитися в ході вивчення історії України протягом 1900–1921 р.

II. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку:

1. Етапи історичного розвитку України (1900–1921 рр.).

2. Основні риси модернізації соціально-економічного та повсякденного життя.

3. Піднесення визвольного руху та національної самосвідомості українського народу у 1900–1921 рр.

1. Етапи історичного розвитку України (1900–1921 рр.).

За допомогою пропонованої схеми-переліку (див. наступну стор.) вчитель наголошує, що період 1900–1921 рр. в історії України це епоха:

— модернізації соціально-економічного та повсякденного життя;

— робітничих виступів та селянських повстань;

— війн та революцій;

— національного державотворення подальшого національно-культурного та духовного розвитку.

У ході розгорнутої характеристики та за допомогою пропонованих хронологічно-послідовних схем вчитель акцентує увагу на різних підходах до періодизації історії України та аналізує найбільш поширений із них:

У сучасній українській історичній науці проблема періодизації історії України (не лише періоду 1900–1921 рр., а в цілому) є досить диску-

сійною — досі ще не вироблено єдиних критеріїв та підходів до цього питання.

Найбільш поширеною є періодизація, що ґрунтується на етапах українського державотворення. Беручи до уваги цей підхід, історію України 1900—1921 рр. варто поділяти на два періоди:

1) 1900—1917 рр. — українські землі перебувають у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Ці роки є завершальним етапом великого періоду кінця XVIII — поч. XX ст. (імперський період історії України, період національного відродження, «довге XIX ст.» тощо). Вибір верхнього ру-

можна також поділити на декілька таких етапів:

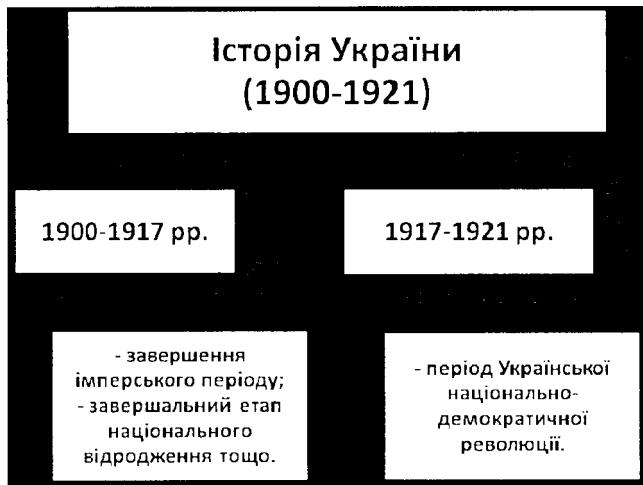
— доба Української Центральної Ради (березень 1917 р. — квітень 1918 р.);

— Українська держава гетьмана П.Скоропадського (квітень—грудень 1918 р.);

— доба Директорії УНР (грудень 1918 р. — листопад 1920 р.);

— утвердження радянської влади в Україні (протягом 1917—1921 рр.).

Варто зазначити, що наведений поділ на етапи (та й в цілому на періоди) є досить умовним, оскільки суспільно-політичне життя України у роки Української національно-демократичної революції було досить насиченим, за владу боролося безліч політичних сил, багатьом із яким вдавалося захоплювати Київ, контролювати більшість території України у той чи інший хронологічний період. Яскравим прикладом неточності наведеного поділу стане неврахування нетривалого історичного розвитку України у період першого та другого приходу до влади більшовиків (початок 1918 р. та перша половина 1919 р. відповідно), денікінського окупаційного режиму (друга половина 1919 р. — початок 1920 р.) тощо. Деяко окремо від перебігу політичних подій та території Наддніпрянської України у ході національно-демократичної революції знаходяться державотворчі процеси Західної України (Західноукраїнська Народна республіка: листопад 1918 р. — липень 1919 р.).

бежу цього періоду обумовлений рядом подій суспільно-політичного та соціально-економічного характеру — виникненням першої політичної партії Наддніпрянщини у 1900 р. (Революційної української партії), початком світової економічної кризи (1900—1903 рр.) тощо. Завершення періоду обумовлене загостренням революційної ситуації в Російській імперії та початком Російської революції — 23 лютого (8 березня) 1917 р. і під її впливом початку Української національно-демократичної революції.

Період історії України 1900—1917 рр. можна також поділити на декілька етапів:

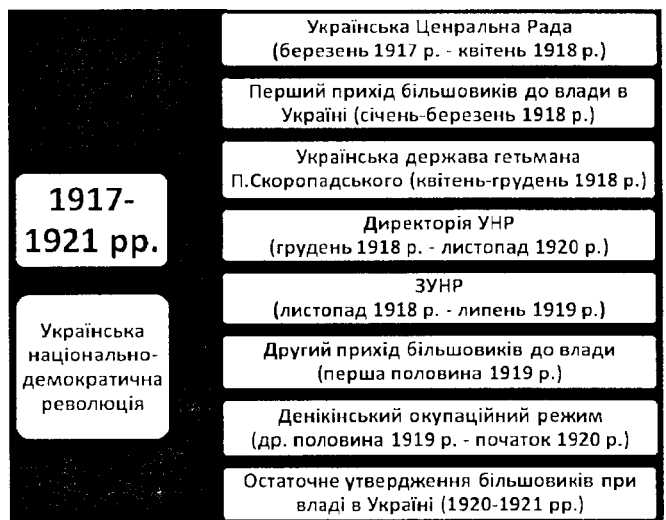
— Україна на початку XX ст. (1900—1905 рр.);

— Україна у роки Російської демократичної революції (1905—1907 рр.);

— Україна у період третьочервнєвої монархії («століпінська політична доба») (1907—1914 рр.);

— Україна у роки Першої світової війни (1914—1917 рр.).

2) 1917—1921 рр. — Українська національно-демократична революція (національно-визвольні змагання або Українські визвольні змагання). Період завершується остаточним встановленням радянської влади в Україні (остаточний розгром махновців та останніх загонів УНР у ході Другого зимового або Листопадового рейду). Цей період

Підсумовуючи, вчитель відмічає:

Таким чином, в основі поділу історії України протягом 1900—1921 рр. лежить процес українського державотворення, відповідно до якого виокремлюють такі періоди: 1900—1917 рр. та 1917—1921 рр. Втім багатоаспектність українського політичного процесу у роки Української національно-демократичної революції дозволяє гово-

рити про необхідність урахуванням всіх векторів суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку.

2. Основні риси модернізації соціально-економічного та повсякденного життя.

Розкриваючи модернізаційні процеси суспільного та повсякденного життя варто розпочати з повторення поняття «модернізація», яке вчитель організовує використовуючи пояснення:

Модернізація – вдосконалення, покращення, поновлення певного об'єкта, галузі промисловості тощо, приведення у відповідність з новими вимогами і нормами, технічними умовами, показниками якості.

Зазвичай поняття «модернізація» використовується для позначення якісного перелому в усіх галузях економічного та суспільного життя, для опису і пояснення переходу від традиційної форми суспільного життя до модерних форм, до індустріалізованого суспільства.

У ході характеристики вчитель розкриває основні риси модернізації соціально-економічного життя в Україні протягом 1900—1921 рр. та пригадує поняття *монополія, синдикат*.

Початок ХХ ст. для розвитку економіки України характеризується остаточним завершенням індустріалізації та переходом до монополістичної стадії розвитку, головними ознаками якої є:

— утворенням монополій (в Наддніпрянській Україні найпоширенішою формою стають синдикати),

— якісна зміна структури економіки на шляху до переважання частки промисловості над сільським господарством, важкої промисловості над легкою.

У цьому відношенні період розвитку економіки України у 1900—1921 рр. можна поділити на наступні періоди:

— 1900—1903 рр. — економічна криза;
— 1904—1908 рр. — депресія;
— 1909—1913 рр. — промислове піднесення;
— 1914—1921 рр. — економічний спад, викликаний Першою світовою війною та революційними подіями 1917—1921 рр.

Загальними рисами економічного розвитку Наддніпрянської України на початку ХХ ст. були:

— концентрація виробництва та капіталу, утворення монополій;
— зростання промислового та банківського капіталів, утворення фінансового капіталу та фінансової верхівки (олігархії), яка прагне відігравати провідну роль не тільки в економічному, а і політичному житті країни
— поглиблення спеціалізації районів; утворення вугільно-металургійних баз імперії;
— посилення впливу та ролі іноземного капіталу;
— нерівномірність розвитку окремих регіонів

України;

— капіталізація землі, її подальше перетворення на товар;

— збереження феодальних пережитків в аграрному секторі (великого поміщицького землеволодіння, боргів за викупні платежі, селянської громади з пануючою у ній круговою порукою);

— поглиблення майнової диференціації селянства;

— посилення експлуатація робітництва та сільського населення;

— аграрне перенаселення, посилення процесів урбанізації, трудової міграції;

— зміна психології людей у дусі підприємництва.

- концентрація виробництва;
- утворення монополій;
- поглиблення спеціалізації районів;
- посилення впливу іноземного капіталу;
- нерівномірність розвитку окремих регіонів України;
- капіталізація землі, її перетворення на товар;
- збереження позицій великого землеволодіння;
- поглиблення майнової диференціації селянства;
- посилення експлуатації робітників та селянства;
- аграрне перенаселення.

Економічний розвиток Західної України у 1900—1921 рр., незважаючи на наявність ряду позитивних змін (поступовий перехід до капіталістичних форм господарювання, зростання товарності сільського господарства, ширше використання вільнонайманої праці та ін.), проходив значно повільніше, ніж Наддніпрянщини, що було пов'язане із наступними особливостями:

— кустарно-ремісничий характер західноукраїнської промисловості;

— орієнтація фабричного виробництва на видобуток та первинну переробку сировини;

— залежність від іноземного капіталу;

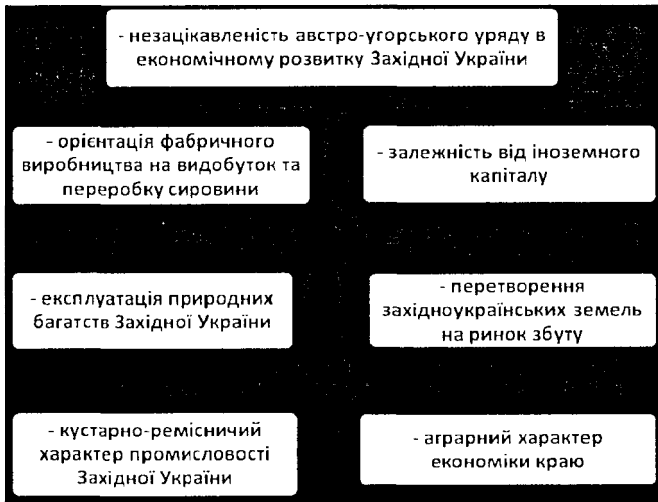
— експлуатація природних багатств Західної України та перетворення її в сировинно-продовольчий придаток економіки імперії;

— перетворення західноукраїнських земель на ринок збуту товарів економічно розвинутих регіонів імперії;

— відсутність зацікавленості австро-угорського уряду в економічному розвитку регіону;

— аграрний характер економіки краю;

— вузькість внутрішнього ринку, низький життєвий рівень населення.

Основні зміни у повсякденному житті українського населення в умовах модернізаційних процесів вчитель розглядає у ході *аналітичного опису*.

На початку ХХ ст. значно змінюється повсякденне життя українського населення. Прискорений розвиток галузей легкої промисловості, запровадження нових технологій, поширення електрифікації змінювали побутові умови проживання, зростаюче різноманіття товарів впливали на смаки та вподобання людей в одязі та харчуванні, набуває поширення поняття «комфорт». Дедалі поширенішими серед всіх соціальних верств стають різноманітні технічні досягнення та винаходи ХІХ ст.: залізниця, велосипед, автомобіль тощо. Зміни в будівництві та архітектурі, плануванні вулиць міста, застосування нових матеріалів (металу, скла й цементу) дали змогу споруджувати комфортніші квартири городян, збільшилася їх площа.

Однак становище робітництва полишалось тяжким. У роки економічних криз та занепаду промисловості значно збільшується кількість безробітних (1900—1903 рр. — понад 100 тис. чол.). Брак належної техніки безпеки та охорони праці на виробництві призводив до частих випадків каліцтва. Державний санітарний нагляд, який існував лише на великих фабриках і заводах, приватні лікарні для робітників, які відкривали лише окремі підприємці та окремі меценати, не могли стримати наростання професійних захворювань, каліцтва на виробництві тощо.

Складною залишалася ситуація на селі. Злиденне у своїй більшості сільське населення, обтяжене на початку ХХ ст. напівкріпосницькими податками, аж ніяк не сприяло покращенню внутрішнього економічного становища, що стає особливо важливим у роки Першої світової війни. Про особливості повсякденного життя західноукраї-

нського селянства ми дізнаємося наступного уривку із звіту чиновника угорського міністерства Едмунда Егана 1901 р.:

«Міг би хто думати, що в сих сторонах, забитих дошками від світа, бодай прожиток дешевий. Куди! Якраз навпаки! До половини зими з'їв кожний господар свої хліборобні зароби, а до жнив жиє дорого купленою стравою. За все платить він 18-20% дорожче від міської ціни...

Руський селянин не бачить цілий рік ні м'яса, ні яйця, хіба вип'є кілька капель молока, а в великосвяточний день з'їсть кусень житнього або пшеничного хліба. Зрештою, його поживою є вівсяний ошіпок і — коли не бракне — бульба. Не дивниця, що коли в інших гірських сторонах багато людей рослих, кріпких та здорових, у руському Підкарпатті подиблемо хіба недокровні, марні, поживклі мари, безсильні, хиткі, нездалі до військової служби, карликуваті, золотушні (скрофулічні), віддані з розпуки п'янству, знидлілі, ліниві та темні... Цей народ поволі занепадатиме матеріально і морально шораз то нижче, доки не загине зовсім ... Якщо уряд думає допомогти русинам... необхідно взятися за оздоровлення всього недужого організму».

Продовжуючи характеризувати повсякденне життя трудового населення України, вчитель використовує *доведення*.

З початком Першої світової війни традиційне повсякденне життя українського народу зазнає руйнації. Про це засвідчує аналіз деяких відомостей з тогочасної преси напередодні, у роки Першої вітової війни та у ході національно-демократичної революції 1917—1921 рр.:

— квітень 1913 р. — у Борисоглібській копальні (Катеринославська губернія) повіту обірвалася кліть (кріплення у шахті) — троє робітників загинуло, стільки ж покалічено;

— серпень 1913 р. — у Києві відкрилась перша Російська олімпіада, для якої у місті було збудовано перший і єдиний у дожовтневій Росії олімпійський стадіон;

— травень 1915 р. — у Києві відкрито для відвідувачів ботанічний сад, причому вхід зробили безкоштовним;

— початок вересня 1915 р. — у 33 повітах Галичини за тиждень зафіксовано 528 випадків захворювання на віспу (значно більше, ніж зазвичай);

— січень 1916 р. — харківський губернатор видає обов'язкову постанову про заборону надмірного підвищення цін на продукти харчування, ліки та інші життєво необхідні предмети; заборонено страйки торговців і промисловців; заборонено «відкладати» у магазинах товар і не продавати його. Санкція — 3 тисячі рублів штрафу, або 3 місяці тюремного ув'язнення;

— січень 1916 р. — в Умані з'являється багато спекулянтів, які дешево купують різні речі й навіть нерухомість (особливо по шляху руху біженців), злидні змушують людей продавати корову за 7–10 руб.; коня — за 10–15 руб.; чоботи вартістю 10 руб. — за 1–2 руб. і т.д.;

— лютий 1916 р. — постанова головного начальника постачань Південно-Західного Фронту генерала Маврина, відповідно до якої заборонено вивіз із Київської, Подільської, Волинської, Бессарабської, Херсонської, Катеринославської, Полтавської, Таврійської і Чернігівської губерній вівса, ячменю, різного хліба, круп, великої рогатої худоби, овець, свиней, сіна і соломи;

— квітень 1916 р. — розпорядженням начальника київського поштово-телеграфного округу введено обрахунок доби по 24-годинному циферблату, відповідно до якого початком доби слід вважати час після 12 години ночі, а після 12 години дня — рахувати відповідно 13, 14, 15 годин і т.д.;

— квітень 1916 р. — у Києві завершено перепис; населення міста склало більше 600 тис. чол.;

— лютий 1918 р. — «Робітнича газета» розмістила матеріали повсякденного життя населення Києва — рух на вулицях починався між 4 та 5 годинами ранку — першими виходили, як правило, жінки аби стати у чергу, щоб десь о 9-й годині отримати «шматок силкого, жовто-зеленого хліба», але і його не вистачало усім;

— липень 1918 р. — у Севастополі велика нестача хліба: пайок на півфунта видається не кожного дня. Отримати хліб з північних районів Таврії неможливо, почалась спекуляція хлібом — мішок коштує 300 крб.;

— липень 1919 р. — у Чернігові розпочалося виселення буржуазії з центру міста на околиці;

— березень 1920 р. — у Харкові РНК УСРР ухвалила постанову про переведення стрілки годинника назад на 29 хвилин о 12 години ночі 4 березня 1920 р. для встановлення єдиного часу у всіх громадських та військових установах;

— квітень 1921 р. — у Харкові встановлено комендантський час з другої години ночі, під час якого заборонялося з'являтися на вулицях та ін.

Отже, період 1900–1921 рр. в історії соціально-економічного та повсякденного життя України характеризується як позитивними, так і негативними рисами. Зокрема, визначальними рисами модернізаційних процесів стало якісне оновлення промислового комплексу, покращення повсякденного життя населення. Однак, складності у розвитку промисловості та сільського господарства, низький життєвий рівень робітників та селянства обумовлювали загострення соціальних протиріч та актуалізувати у населення прагнення до проведення широкого спектру реформ.

Завдання учням:

На основі розглянутого матеріалу вчитель пропонує учням визначити особливості повсякденного життя українського населення у 1900–1921 рр.

3. Піднесення національно-визвольного руху та національної самосвідомості українського народу у 1900–1921 рр.

У ході міркування вчитель розкриває головні питання розвитку визвольного руху та особливості процесу піднесення національної свідомості українського народу у 1900–1921 рр.

З початку ХХ ст. в Україні активізується національно-визвольний рух. Чому ми можемо так схвально твердити?

Протягом 1900–1921 рр. з деякими переривами спостерігалось подальше посилення активності політичних сил, розвиток тенденцій до їх згуртування, розгортання процесів політичного самовизначення окремих осередків національного життя.

На користь цього свідчать наступні факти:

— ще на рубежі ХІХ–ХХ ст. відбувається помітна активізація українського національного руху, розгортаються процеси політизації замість культурницьких форм роботи, спостерігається поглиблення розколу між «старою» українською інтелігенцією та молодшим поколінням та тенденція до організаційного оформлення та політичного самовизначення активної частини суспільства, формується багатопартійність;

— вже напередодні Російської національно-демократичної революції 1905–1907 рр. у суспільно-політичному житті в Україні брало участь широкий спектр національних політичних партій, які пропонували різноманітні шляхи вирішення українського питання аж до гасел державної незалежності. Однак нездатність українських ліберальних та консервативних сил до об'єднання саме на національному ґрунті обумовила перевагу в українському русі цього періоду лівих національно-соціалістичних сил;

— початок революційних подій 1905–1907 рр., незважаючи на наявність ряду проблем соціально-економічного характеру, став можливим також завдяки появі та організаційному та тактичному зміцненню політичних партій, посиленню їхнього впливу на широкі маси;

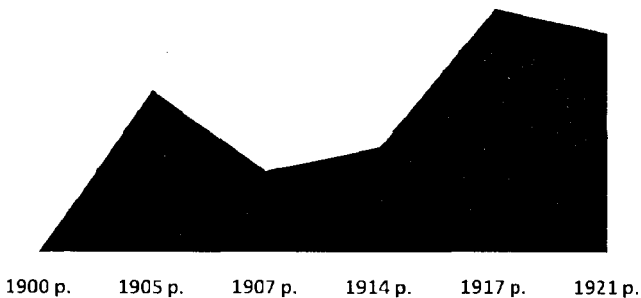
— попри реакційність політичного курсу імперського уряду у 1907–1914 рр., посилення наступу на українську культуру, український національно-визвольний рух не зникає із політичної арени, а лише переходить у підпілля. Головним підтвердженням цієї думки є його швидке відновлення у роки Першої світової війни та, особливо, у період національно-демократичної революції 1917–1921 рр.;

Перша світова війна зумовила глибокий розкол українського національного руху — на прибічників Австро-Угорської або Російської імперій, прихильників припинення бойових дій та відновлення української самостійності власними силами, без зовнішньої підтримки. Однак світовий конфлікт не обумовив нехтування національною ідеєю, а лише скоригував методи досягнення поставлених цілей українськими політичними партіями та організаціями;

1917–1921 рр. стали періодом найбільшого піднесення українського визвольного руху та національно-культурного будівництва — виникнення Української державності. Однак ряд внутрішніх (перш за все прорахунки у державотворчій політиці) та зовнішніх (невизнання української державності міжнародною спільнотою, більшовицька агресія та ін.) факторів обумовили поразку Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

За допомогою діаграми «Український визвольний рух у 1900–1921 рр.» вчитель формує в учнів уявлення про розвиток визвольного руху у зазначений період. При цьому використовується також схема-додаток до діаграми.

Український визвольний рух у 1900–1921 рр.

1900 р.	• створення Революційної української партії;
1905 р.	• початок Російської демократичної революції;
1907 р.	• розпуск II Державної Думи, завершення Російської демократичної революції;
1914 р.	• початок Першої світової війни;
1917 р.	• початок Української національно-демократичної революції;
1921 р.	• остаточне утвердження більшовиків при владі в Україні, поразка Української національно-демократичної революції.

У ході роботи з діаграмою вчитель наголошує на умовності запропонованого поділу розвитку українського визвольного руху у 1900–1921 рр. на окремі етапи.

Висновок вчителя. Таким чином, поступова активізація українського національно-визвольного руху протягом 1900–1917 рр., його організаційне оформлення, формування соціальної бази підтримки, вибір необхідних тактичних методів політичної боротьби та ін. стали одним із найважливіших комплексів причин розгортання Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

Історія України 1917–1921 рр. є прикладом прагнень, дій і жертв поколінь українців, що творили Українську національно-демократичну революцію та боролися за збереження державності України протягом 1917–1921 рр. Це один із періодів минулого нашої Батьківщини, результати якого мають вплив на сьогоднішні політичні процеси, показуючи приклад духовної сили та слабкості тих, що творили історію державотворення в Україні.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

Пропонуємо провести у колективну роботу форми репродуктивної бесіди за запитаннями:

— Назвіть два основні етапи історичного розвитку України у 1900–1921 рр. Чому вам більше імпонує саме таким поділ?

— Розкрийте зміст поняття «модернізація», «монополія», «синдикат», «фінансова олігархія».

— Вкажіть головні риси модернізації соціально-економічного життя України у 1900–1921 рр.

— Які зміни у повсякденному житті українського народу мали місце у 1900–1921 рр.?

— Спробуйте визначити головні етапи розвитку українського національно-визвольного руху протягом 1900–1921 рр.

— Назвіть основні етапи державотворення в Україні в умовах національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

IV. Підведення підсумків уроку.

Узагальнення вчителя. Отже, багатоаспектність суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку України у 1900–1921 рр. обумовила відсутність чіткої та загальноприйнятої системи періодизації історії. Однак, врахування особливостей державотворчого розвитку дає змогу історичні виокремлювати періоди 1900–1917 рр. та 1917–1921 рр.

Загалом, 1900–1921 роки в історії соціально-економічного та повсякденного життя України характеризуються як позитивними змінами, так і негативними. Зокрема, визначальними рисами модернізаційних процесів стало якісне оновлен-

ня промислового комплексу, покращення повсякденного життя. Однак, наявність проблем у розвитку промисловості та сільського господарства, низький життєвий рівень робітників та селянства обумовлювали загострення соціальних протиріч та актуалізувати необхідність широкого проведення реформ.

Поступова активізація українського національно-визвольного руху у 1900–1917 рр., його організаційне оформлення, формування соціальної бази підтримки, вибір необхідних тактичних методів політичної боротьби та ін. стали одним із найважливіших комплексів причин розгортання Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр.

Історія України 1917–1921 рр. є прикладом прагнень, дій і жертв поколінь українців, що творили Українську національно-демократичну революцію та боролися за збереження державності України протягом 1917–1921 рр. Це один із періодів минулого нашої Батьківщини, результати якого мають вплив на сьогоденні політичні про-

цеси, показуючи приклад духовної сили та слабкості тих, що творили історію державотворення в Україні.

V. Подача домашнього завдання.

— Визначте зв'язок між модернізаційними процесами соціально-економічного та повсякденного життя та наростанням українського національно-визвольного руху у 1900–1921 рр.

— На основі вивченого на уроці матеріалу спробуйте запропонувати власну періодизацію історичного розвитку України у 1900–1921 рр. взявши за основу соціально-економічний критерій.

— Заповніть таблицю «**Етапи історичного розвитку України у 1900–1921 рр.**»:

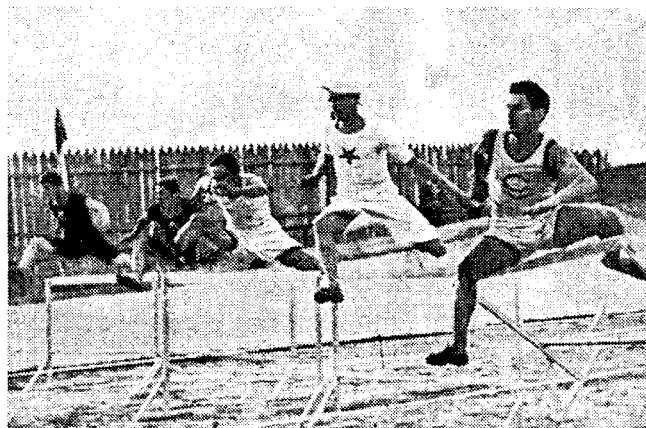
Етапи історичного розвитку України (1900–1921 рр.)	
1900–1917 рр.	1917–1921 рр.

— Підготуйте невелике есе на тему: «Повсякденне життя селянина (або робітника, купця, службовця, буржуа — на вибір) у 1900–1921 рр.».

ФОТОДОДАТОК. I ВСЕРОСІЙСЬКА ОЛІМПІАДА В КИЄВІ 1913 Р.

Урочисте відкриття Олімпіади в Києві

Пробні старты легкоатлетів на новому стадіоні

Олімпіада з національним колоритом: українські косарі під час відкриття Ігор

П.Нестеров під час свята відкриття Олімпіади вперше продемонстрував свою славнозвісну «петлю»